

СУЧАСНІ ВИМІРИ МУЗИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТОЛОГІЇ

УДК 78.15

Ольга Катрич, Антоніна Чубак

ДО ПИТАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ КОМПОЗИТОРА

Катрич Ольга Тарасівна, кандидат мистецтвознавства, професор кафедри загального та спеціалізованого фортепіано ЛНМА ім. М. В. Лисенка, olya.katrych@gmail.com;

Чубак Антоніна Андріївна, кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри теорії музики ЛНМА ім. М. В. Лисенка; kot_tonya@ukr.net

До питання моделювання психологічної структури особистості композитора.

У статті розглядається можливість моделювання психологічної структури особистості композитора на ґрунті окремих положень персонологічних теорій А. Адлера, К. Г. Юнга та Е. Еріксона. Й. С. Бах та Г. Ф. Гендель – композитори, яким виявилася напрочуд близькою духовна атмосфера їх часу. Водночас, важко знайти людські характери, психологічний зміст яких був би настільки далеким між собою. Згідно теорії А. Адлера, особистості обох композиторів розглядаються як взірці творчої й особистісної цілісності. Керуючись типологією, введеною вченим, постать Й. С. Баха відносимо до соціально-корисного типу з високим рівнем соціального інтересу, а Г. Ф. Генделя – до керуючого типу, беручи до уваги самовпевненість та амбіційність натури. З погляду психоаналітичної концепції К. Г. Юнга, архетип персони сублимує множинність ролей відповідно до соціальних вимог. Персона має на меті справляти враження на інших чи приховувати свою справжню сутність. Припускаємо, що у Й. С. Баха та Г. Ф. Генделя цей архетип є домінуючим. Обидва композитори вміли «змінювати маски», пристосовуючись до різних ситуацій і людей, що їх оточували. Епігенетична теорія Е. Еріксона кореспондує з життєписами композиторів. Зупиняючись на кожній стадії розвитку, у статті розглядаються особливості їх проходження та психологічні набутки, отримані в результаті нормативних вікових криз. Персонологічний розгляд композиторських особистостей, що належать до однієї епохи, національної традиції та вікової генерації, суттєво поглиблює існуючі погляди й уяви на типи життєздійснення,

світоглядні установки, поведінкові моделі, що знаходять яскраво індивідуальне відображення в площині творчої діяльності.

Ключові слова: *персоналогія, психологічний портрет, композиторська особистість, теорія особистості, Й. С. Бах, Г. Ф. Гендель.*

Сучасний музикознавчий дискурс демонструє тенденцію зростання наукового зацікавлення персоналістичним виміром музичної культури. Показовим у цьому плані є доробок львівських вчених, представлений монографічними дослідженнями Любові Кияновської (М. Колесса, М. Скорик, І. Карабиць), Ірини Чернової (Ю. Башмет), колективною монографією, де усебічно розглядається творча постать Ігоря Пилатюка, тощо. Нещодавно вийшла друком монографія Ольги Коменди «Олександр Козаренко: композитор, піаніст, музикознавець». Можна стверджувати, що стрижневим принципом методології цих досліджень є герменевтичний підхід. Саме проходження різних рівнів «герменевтичного кола» за Г.-Г. Гадамером (епоха, середовище, творчість тощо) дозволяє дослідникам «примусити знаки заговорити і розкрити прихований сенс» [5, с. 44] і забезпечити «цілісний дискурс» - (Мішель Фуко) мистецької особистості – об'єкта музикознавчої інтерпретації.

У зв'язку з вищезазначеним напрямом досліджень, музикознавство активно йде назустріч таким, здавалося б, маргінальним відносно нього наукам, як психологія, соціологія, медицина, інформатика тощо.

Особливо цікавими та перспективними, на наш погляд, є перетини музикознавчої думки з креативною психологією та психологією особистості. Кожен композитор – це унікальний мікрокосм, сповнений споглядальних рефлексій, філософських роздумів, суперечностей, протиріч, внутрішніх і зовнішніх конфліктів. Внутрішній світ митця вартий окремої, пильної уваги – адже не лише творчий доробок є неоціненний скарбом для дослідників, але й те, що відбувалося по той бік музичних шедеврів: якою людиною був геній у щоденному житті, наскільки сильними й безпосередніми були проєкції особистості на творчість. Відтак, вибір теми зумовлено недостатньою актуалізацією візії композиторської особистості персоналогічними теоріями ХХ століття. Створюючи широкий дискусійний простір, обраний аспект є доволі контрверсійним – спробу його вирішення на даному етапі можна вважати робочою гіпотезою.

Метою пропонованої статті є прагнення поглибити уяву стосовно багатовимірності особистісної структури митця та мотиваційного

комплексу його художньої інтенції. Для реалізації поставленої мети ставимо перед собою такі завдання:

1. ознайомитися з провідними психологічними теоріями особистості ХХ століття;
2. екстраполювати окремі положення деяких персонологічних теорій у річище психології особистості та проблем творчого самоздійснення обраного кола мистецьких постатей.

Об'єктом дослідження є сутність персонологічних концепцій А. Адлера, К. Г. Юнга, Е. Еріксона, предметом – життєтворчість двох представників німецької традиції XVIII століття – Й. С. Баха та Г. Ф. Генделя.

Отже, персонологія – наука про особистість, що ґрунтується на системному використанні різних дослідницьких стратегій. Цей напрям академічної психології трактує особистість як феномен, що інтегрує в собі безліч характеристик людини й охоплює широкий спектр психічних процесів, які зумовлюють модуси поведінки в різних ситуаціях. Існує чимало персонологічних теорій, які суттєво різняться між собою, однак їх більшою чи меншою мірою можна звести до трьох магістральних шкіл:

1. психодинаміз (поведінка людини детермінується взаємодією глибинних інстинктів, бажань, мотивів, потягів, фобій тощо);
2. біхевіоризм (людина трактується як слухняна та пасивна жертва певних життєвих обставин);
3. гуманістична психологія (ідеалізація людини як такої, що перебуває в процесі безперервного самовдосконалення).

Наша увага фокусуватиметься на історично первинному психодинамічному напрямі досліджень творчої особистості. Зігмунд Фройд, його засновник, доклав максимум зусиль для розбудови персонології. Саме автор концепції психоаналізу створив першу класичну теорію особистості, яка нанесла нищівний удар пануючим на початку ХХ століття моральним нормам. Учений запропонував складний і водночас плідний шлях для досягнення тих аспектів психічного життя людини, які вважалися «темними», прихованими, трансцендентними. Історичне значення теорії віденського психоаналітика полягає в тому, що вона викликала до життя безліч похідних персонологічних течій. Серед них виділимо ті, які, на наш погляд, органічно резонують стратегії вивчення мистецьких постатей різних історичних епох, зокрема, доби бароко.

Насамперед хотілося б увиразнити деякі світоглядні установки, особливості світосприйняття та творчого процесу митців цієї епохи.

Бароко входить у континуум світової культури трагічним усвідомлення кризи ренесансної віри в можливість розв'язання протиріч між реальним та ідеальним, духовним і матеріальним, природним і божественним, емоційним і раціональним. Це зробило його часом «втрачених ілюзій». Гармонійна цілісність буття не витримала перевірки реальністю; політичні, релігійні, етичні, естетичні, гносеологічні та інші конфлікти виявилися нерозв'язаними, перетворивши драматизм в основну емоційну «барву» епохи. Домінуючим стає новий тип світогляду, що трактує буття як динамічне, змінне та глибоко конфліктне. Головний порядок життєустрою полягав у протиріччях й осягався через протиріччя. Антиномії співіснують у культурі бароко, створюючи своєрідну атмосферу, сповнену нестійкості та тривоги. Творча особистість бароко більше відчувала й мислила, аніж діяла; музика втілювала її емоції та імпульси, але не волю. Драматизм світовідчуття посилювався, але він мав ще доволі скутий характер, і тому в музиці знаходив не дієве, а радше споглядально-механістичне втілення. Бароко пронизують нескінченні ламентатії про марність людського існування (наприклад Б. Паскаль: «Я не знаю, звідки я прийшов, не знаю, куди піду ... Ось моя позиція: вона сповнена нікчемності, слабкості та мороку ...» [1, с. 31]; К. Монтеверді: «Минуле вмерло, майбутнє не народилось, теперішнє втрачене» [1, с. 64]).

Антитетична сутність композиторської творчості бароко проявляється в тому, що старі ідеї «мистецтва-ремесла» тісно переплітаються з новою концепцією «винахідництва». Дедалі вагоміше місце починає займати творчий дар, який усвідомлюється як вроджена здатність конструювати звуками риторичні фігури. Маніфестується думка В. Веркмайстра, що «музикантами народжуються, а не стають» [1, с. 145]. Водночас від митця вимагається володіння чималою сумою знань, феноменальною пам'яттю та ерудицією.

Митець бароко – не раб власних почуттів, він творить, керуючись гострою проникливістю, його уява направляється волею. Творчість – це не переживання, не вираз власного «Я», а тяжка, щоденна праця, що приносить кошти на прожиття.

Розглядати особистості Г. Ф. Генделя та Й. С. Баха як співвідносні постаті видається вельми плідним і показовим. Обом композиторам виявилася напрочуд близькою духовна атмосфера часу, з його прагненням створювати велетенські, грандіозні музичні фрески. Водночас важко знайти людські характери, психологічний зміст яких

був би настільки далеким і непорівнюваним між собою, як у Й. С. Баха та Г. Ф. Генделя.

Розглянемо деякі риси психологічних портретів названих композиторів, ґрунтуючись на окремих положеннях персонологічних теорій А. Адлера, К. Г. Юнга та Е. Еріксона.

У світлі теорії Альфреда Адлера постать здорової людини можна розглядати як самоусвідомлену та самовизначену цілісність. Згідно поглядів віденського психолога, творча особистість формується на перетині генетичної спадковості та впливів соціокультурного середовища. І все ж першоімпульсом становлення митця є наявність потужного креативного потенціалу, який дає можливість вільно будувати траєкторію власної професійної самореалізації.

Чим, як не проявом творчої сили, є цілеспрямованість і наполегливість Й. С. Баха, його постійне прагнення самовдосконалення та естетичне піднесення всього, що його оточувало. Варто згадати окремі, найбільш показові факти. Так, будучи від природи дуже обдарованою особистістю, німецький митець вирізнявся винятковою працездатністю та гіперактивністю – «хто не присвячує себе кожен день мистецтву, той ... ніколи не зможе написати твір, про який знавці могли би сказати, що він абсолютно досконалий та вивершений. Лише безперервні вправи можуть стати запорукою справжньої майстерності» [3, с. 79]. Й. С. Бах завжди працював на повну силу, абсолютно «розчиняючись» у творчості; у композитора «не було причин замислюватися над тим, чому він мав би вкладати у музику менше, ніж мав і міг дати» [3, с. 50]. Підсумовуючи дані спостереження, слід особливо підкреслити такі риси, як одержимість, фанатизм у прагненні фазового росту, перфекціонізм як свідоме професійне кредо. Одним з перших це констатував його син Карл Філіп Емануель, який висловився, що «світ звик бачити у Баха лише шедеври» [3, с. 56].

Якщо ж розглядати щоденне життя композитора, то тут прослідковуємо тяжіння до комфорту та побутового затишку. Гранична економність і ощадливість були спрямовані на постійне поліпшення гідних умов життя для своєї великої родини, яку композитор любив та цінував над усе. Не слід забувати й про те, що Й. С. Бах прагнув піднесення рівня музичної культури у тих містах, де він жив і працював.

Особистість Г. Ф. Генделя, як і Й. С. Баха, ми, згідно теорії А. Адлера, можемо розглядати як взірець творчої й особистісної цілісності. Він був сильною та могутньою індивідуальністю, знав, чого хотів, і йшов до своєї мети, якою б неосяжною вона не була.

Поєднуючи у своїй особі властивості плодовитого композитора та успішного імпресарію, митець сам шукав сфери реалізації власних чеснот, сміливо й рішуче переїжджав в іншу країну, шукав могутніх покровителів і можливостей виконання власних творів, сміливо модернізував жанри, які вабили його таланти. Адаптивні процеси у Г. Ф. Генделя протікали дуже швидко, він ніколи не розчаровувався з приводу власних невдач. Життя митця можна порівняти з кульовою блискавицею, яка, влетівши до кімнати, відбивається від усіх перешкод, на які нашоухується. У Г. Ф. Генделя не було однієї метаідеї, на відміну від Й. С. Баха, його творчий потенціал розкривається багатовекторно, беручи від життя все, що воно йому давало. Саме тут варто зауважити, що Г. Ф. Гендель був добре знайомим із різноманітною музикою свого часу, вивчав її із захопленням і, пропускаючи через себе, трактував по-новому. На базі засвоєння різноманітних традицій музичного мистецтва великої історичної епохи Г. Ф. Гендель створив свій яскраво індивідуальний спосіб мислення.

Повертаючись до теорії А. Адлера, не можна залишити поза увагою його класифікацію типів особистості. Згідно з нею постать Й. С. Баха можемо віднести до соціально-корисного типу, який вирізняється високим рівнем соціального інтересу та достатньо потужною активністю. У персоні ж Г. Ф. Генделя не все так ясно та прозоро. Будучи цілісною, гармонійною, здоровою та самодостатньою особистістю, композитор виявляє риси керуючого типу, беручи до уваги самовпевненість та амбіційність природи. Варто згадати хоча б не дуже приємний випадок з Й. Маттезоном у театрі. Як зазначає Р. Ролан, «при виході ... вони вступили у рукопашний бій» [2, с. 31]. Причиною цієї, здавалося б банальної сутички стало те, що Г. Ф. Гендель усвідомлював свою геніальність і не міг більше зносити зверхнього ставлення з боку старшого колеги.

Класик європейської психологічної думки К. Г. Юнг – творець аналітичної психології – вважає особистість результатом взаємодії вроджених схильностей, а також надає великого значення інтеграції протилежних рис характеру для гармонізації фізичного та психічного здоров'я. Загальновідомою є юнгіанська теорія архетипів як «латентних слідів пам'яті людства» [4, с. 200]. «Архетипи (гр. arche – початок та typos – форма, зв'язок) – це деякі універсальні моделі, що спонукають індивідуум мати певні відчуття чи думати певним чином стосовно даного об'єкта або ситуації» [4, с. 209].

З точки зору психоаналітичної концепції, архетип персони – це наш публічний імідж, тобто те, як ми себе проявляємо в стосунках з іншими людьми. Персона сублімує множинність ролей, які ми граємо відповідно до соціальних вимог. У розумінні К. Г. Юнга, персона має на меті справляти враження на інших чи приховувати свою справжню сутність. Дозволимо припустити, що як у Й. С. Баха, так і у Г. Ф. Генделя цей архетип є домінуючим. Обидва композитори вміли «змінювати маски», пристосовуючись до різних ситуацій і людей, що їх оточували. Прояви персони в Й. С. Баха може спостерігати, аналізуючи його поведінку в різних ситуаціях. Добрий сім'янин і люблячий батько – у колі сім'ї, зібраний, цілеспрямований і навіть трохи відсторонений – у роботі, щирий, добрий і комунікабельний з друзями, упертий, дратівливий, агресивно налаштований і схильний до конфліктів із недоброзичливцями. Варто зазначити, що в Й. С. Баха архетип персони є більш розвинутий, аніж у Г. Ф. Генделя. Георг Фрідріх був більш імпульсивною особистістю й тому не міг так майстерно приховувати свої емоційні спалахи. Та все ж таки й у нього спостерігаємо риси цього універсального символу – варто згадати вміння пристосовуватися до змін у вподобаннях публіки, соціальних обставин тощо.

Окрім теорії архетипів, К. Г. Юнг відомий ще й тим, що створив теорію життєвих установок, еґо-спрямованості особистості. Дійшовши висновку, що пара протилежних орієнтацій «екстраверсія – інтроверсія» є недостатньо глибокою для того, щоб якнайповніше розкрити відмінності в ставленні людей до світу, К. Г. Юнг розширив свою типологію, включивши в неї додаткові психологічні функції.

Спробуємо співвіднести концепцію К. Г. Юнга з мистецькою й людською особистістю Й. С. Баха. Перш за все слід визначитися з його психологічною структурою. Нас видається, що композитор був персоною, в особистості якої тісно переплітаються екстраверсія й інтроверсія. Аргументом на користь екстравертивності митця є його відвертість, гостинність, готовність у будь-який момент допомогти й прислужитися ближньому, активна зацікавленість світом, що його оточує, людьми, що живуть навкруги, живий інтерес до всього, що відбувається в соціокультурному середовищі. Водночас не можна оминати увагою й ознаки інтровертивності в натурі Й. С. Баха: це потреба в самозаглибленні, самоаналізі. Отже, одна еґо-установка не може існувати ізольовано, що й спостерігається в Й. С. Баха. Пріоритети впродовж життєвої перспективи зміщуються: екстравертивний

юнацький максималізм із плином часу органічно трансформується в зрілу інтровертивно-філософську рефлексію. Як і кожна пересічна людина, німецький геній був наділений усіма чотирма психічними функціями: мисленням, почуттями, відчуттями, інтуїцією, причому домінантною в композитора, на наш погляд, була інтуїтивна функція.

У Г. Ф. Генделя активно домінує екстравертивна налаштованість. Варто згадати його неугамовну творчу та життєву активність, уміння швидко адаптовуватися до умов оточуючого середовища, хист мандрівника. Що ж стосується психологічних функцій, то нам видається, що в композитора переважаючим є відчуття. Симптоматично, що осліпнувши, Г. Ф. Гендель перестав творити, оскільки пріоритетним у нього було зорове, візуальне світосприйняття.

Відомий європейський персонолог Ерік Еріксон – автор епігенетичної теорії. Описані ним «вісім універсальних вікових стадій» – його найбільш оригінальна та важлива ідея, сенсом якої є принцип поступового духовного дозрівання. Кожна стадія життєвого циклу настає у певний визначений час («критичний період»), відтак повноцінно функціонуюча особистість формується шляхом послідовного проходження всіх стадій. Зміна психосоціальних стадій супроводжується кризами – тобто поворотними моментами в житті кожного індивідуума як наслідок досягнення певного рівня психологічної та соціальної зрілості. Інакше кажучи, кожна з восьми фаз життєвого циклу характеризується властивим саме даному періоду еволюційним набутком – як позитивним, так і негативним. Якщо конфлікт розв'язується задовільно, це гарантує динамічний розвиток особистості в майбутньому; протилежний варіант призводить до деградації та спаду життєвої енергії.

Епігенетична теорія Е. Еріксона активно кореспондує з життєписами та особистостями Й. С. Баха та Г. Ф. Генделя. Щоправда, картина априорі не може бути повною, адже ми практично не маємо інформації про становлення композиторів на стадіях раннього дитинства, тобто від народження до 6 років. Певні припущення можуть виникати, починаючи з четвертої, латентної стадії, що триває від 6 до 12 років. Й. С. Бах упродовж саме цього відтинку часу втрачає батьків, що сприяє розвитку самостійності та витривалості в досягненні поставлених цілей. Що ж стосується Г. Ф. Генделя, то в нього ця стадія відзначається особливою цілеспрямованістю. Будучи дитиною, він причарував своїм талантом герцога, і відтак батько врешті-решт дозволив майбутньому композиторові професійно займатися музикою.

Георг Фрідріх починає ранні студії із Цахао, що визначило перспективу на все подальше життя. Упродовж цього часового відтинку Г. Ф. Гендель рік за роком утверджує свою компетентність і потребує у суспільстві.

Підліткова стадія (12–19 років) – вельми важливий період у сенсі становлення особистості. Саме тоді, згідно з теорією Е. Еріксона, формується *его-тотожність* людини, яка є підґрунтям її подальших трансформацій. Й. С. Бах у цей період, точніше – з 15 років, є цілком самостійним майстром, і ми можемо з упевненістю стверджувати, що вихід із цієї вікової кризи був позитивним, кризи ідентичності не відбулося, композитор зміг пристосовуватися до умов оточуючого світу. Г. Ф. Гендель на цій стадії епігенетичного розвитку набуває такої риси характеру, як повага до волі батька – вступ до університету на юридичний факультет можна розцінювати як акт безмежної шани та пієтету.

Рання зрілість (20–25 років) – час, коли особистість може «поєднати свою ідентичність з ідентичністю іншої людини без застережень, що втратить дещо в собі» [4, с. 231]. Вихід із даної кризової ситуації переважно здійснюється через кохання. У біографії Й. С. Баха згадки про перше кохання і шлюб збігаються з 22-літтям композитора. Це майже з математичною точністю відповідає хронографу Е. Еріксона. У Г. Ф. Генделя стадія ранньої зрілості пов'язана з пошуком постійного місця проживання та продуктивної творчої діяльності. Можна стверджувати, що саме тепер митець прагне стабільності.

Середня зрілість – найбільш тривалий етап становлення особистості. Період зрілості в Й. С. Баха характеризується фантастичною продуктивністю. Це час піклування про добробут дітей, стан суспільства, в якому будуть жити та працювати наступні генерації видатної династії Бахів. Властиво, суспільно-громадська, педагогічна й творча діяльність композитора була спрямована саме на досягнення цих життєвих набутків. Г. Ф. Гендель, маючи твердий ґрунт під ногами, цілковито віддається творчості. Щоправда, у 1730-х роках плетуться численні інтриги проти його театру, провалюються постановки, у пресі публікуються критичні рецензії та статті, композитор зазнає фінансового краху і, зрештою, його розбиває параліч. Але, будучи особистістю з сильною нервовою системою, він вистояв і повернувся до творчості й активної суспільно-громадської діяльності.

Пізня зрілість характеризується прагненням до підсумовування, інтеграції та переоцінки всіх попередніх стадій прожитого життя.

Можна припустити, що ця епігенетична стадія розпочалася в Й. С. Баха значно раніше, ніж нормативні 65 років, оскільки, передчуваючи власну смерть, митець прагнув «встигнути переглянути» прожите. Він був тим, хто міг упокорено, упевнено й твердо сказати, що задоволений власним життям. Як стверджує один із перших біографів Й. С. Баха І. Форкель, «життя не відмовило йому ані в коханні, ані у дружбі, ані у великому визнанні» [3, с. 78]. Останнє, трагічне десятиліття біографії Г. Ф. Генделя пов'язане зі сліпотою. Через неї митець не міг творити музику, бо, як зазначалося вище, був людиною із зоривим сприйняттям світу. Але він не впав у відчай, а продовжував активно працювати, зокрема, диригував своїми творами. Можна з упевненістю констатувати повну еґо-інтеґрацію особистості Г. Ф. Генделя.

Наостанок хотілося б підкреслити той факт, що особистості Й. С. Баха та Г. Ф. Генделя є достатньо складними для реконструкції, оскільки вони, перш за все як «цехові» музиканти, не прагнули суб'єктивного самовиразу в музичних образах (хоча цей процес уже розпочинається, але радше на інтуїтивному рівні). Досліджувати риси особистості з опорою на епістолярну спадщину є також складно, оскільки їх кількість у край недостатня; крім того, листи Й. С. Баха, що збереглися, написані в стриманому, офіційно-ввічливому тоні. Але безсумнівним залишається той факт, що Й. С. Бах і Г. Ф. Гендель зуміли відстояти власну творчу незалежність, незважаючи на всі життєві перешкоди й колізії. І хоч їх життєві шляхи були тернистими, та все ж то були щасливі долі геніальних музикантів, що змогли віддзеркалити в музиці світовідчуття свого буремного часу. Про це свідчать спокій, просвітлення та душевна рівновага в останні роки життя.

Таким чином, персонологічний розгляд композиторських особистостей, що належать до однієї епохи, національної традиції та вікової генерації, суттєво поглиблює існуючі погляди й уяви на типи життєздійснення, світоглядні установки, поведінкові моделі, що знаходять яскраво індивідуальне відображення в площині творчої діяльності. Розглянута тема спонукає до роздумів і подальших досліджень, матеріал статті не вичерпує її сповна. Але навіть скромна спроба дослідження деяких рис психологічної структури особистостей геніальних композиторів демонструє, що цей вектор наукових спостережень є актуальним і заслуговує детальної уваги з боку сучасної музикознавчої думки.

Література

1. Лобанова М. Западноевропейская музыка барокко: проблемы эстетики и поэтики / М. Лобанова. – М.: Музыка, 1994. – 320 с.
2. Роллан Р. Гендель / Р. Роллан. – М.: Музыка, 1984. – 256 с.
3. Форкель И. О жизни, искусстве и о произведениях Иоганна Себастьяна Баха / И. Форкель. – М.: Музыка, 1974. – 168 с.
4. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – Спб.: Питер, 2007. – 3-е изд. – 607 с.
5. Foucault M. Les Mots et les Choses, Gallimard / M. Foucault. – Paris, 1966. – 213 p.

References

1. Lobanova, M. (1994). *Zapadnoevropeyskaya muzyika barokko: problemy estetiki i poetiki*. Moscow: Muzyka [in Russian].
2. Rollan, R. (1984). *Gendel*. Moscow: Muzyka [In Russian].
3. Forkel, I. (1974). *O zhizni, iskusstve i o proizvedeniyah Ioganna Sebastyanana Baha*. Moscow: Muzyka [in Russian].
4. Hell, L., Zigler, D. (2007). *Teorii lichnosti*. Sankt Peterburg: Piter [in Russian].
5. Foucault, M. (1966). *Les Mots et les Choses, Gallimard*. Paris [in French]

Катрич Ольга Тарасовна – кандидат искусствоведения, профессор кафедры общего и специализированного фортепиано ЛНМА им. Н. В. Лысенко, olya.katrych@gmail.com;

Чубак Антонина Андреевна – кандидат искусствоведения, старший преподаватель кафедры теории музыки ЛНМА им. Н. В. Лысенко; kot_tonya@ukr.net.

К вопросу моделирования психологической структуры личности композитора.

В статье рассматривается возможность моделирования психологической структуры личности композитора на почве отдельных положений персонологических теорий А. Адлера, К. Г. Юнга и Э. Эриксона. И. С. Бах и Г. Ф. Гендель – композиторы, которым оказалась удивительно близка духовная атмосфера их времени. В то же время трудно найти человеческие характеры, психологическое содержания которых были бы столь далеким между собой. Согласно теории А. Адлера, личности обоих композиторов рассматриваются как образцы творческой и личностной целостности. Руководствуясь типологии, выведенной ученым, фигуру Й. С. Баха относим к социально-полезному типу с высоким

уровнем социального интереса, а Г. Ф. Генделя – до управляющего типа, учитывая самоуверенность и амбициозность натуры. С точки зрения психоаналитической концепции К. Г. Юнга, архетип персоны сублимирует множественность ролей в соответствии с социальными требованиями. Цель персоны – производить впечатление на других или скрывать свою истинную сущность. Предполагаем, что в Й. С. Баха и Г. Ф. Генделя этот архетип является доминирующим. Оба композиторы умели «менять маски», приспосабливаясь к различным ситуациям и людям, которые их окружали. Эпигенетическая теория Э. Эриксона коррелирует с жизнеописаниями композиторов. Остановившись на каждой стадии развития, в статье рассматриваются особенности их прохождения и психологические достижения, полученные в результате нормативных возрастных кризисов. Персоналогическое рассмотрение композиторских личностей, принадлежащих к одной эпохе, национальной традиции и возрастной генерации, существенно углубляет существующие взгляды и представления на типы жизнеутверждения, мировоззренческие установки, поведенческие модели, находят ярко индивидуальное отражение в плоскости творческой деятельности.

Ключевые слова: персоналогия, психологический портрет, композиторская личность, теория личности, Й. С. Бах, Г. Ф. Гендель.

Katrych Olga – PhD (Musical Art), professor at the department of general and specialized Piano, Mykola Lysenko Lviv National Music Academy, olya.katrych@gmail.com;

Chubak Antonina – PhD (Musical Art), senior lecturer at the music theory department, Mykola Lysenko Lviv National Music Academy. kot_tonya@ukr.net.

About the modeling of the psychological structure of composer's personality.

The article examines the possibility of modeling the psychological structure of the personality of the composer on the basis of certain provisions of the A. Adler's, K. G. Jung's, and E. Erikson's personological theories. J. S. Bach and G. F. Handel were the composers, who turned out to be surprisingly close to the spiritual atmosphere of their time. At the same time, it's difficult to find human characters whose psychological content would be so far apart. According to A. Adler's theory, the creative personality of both composers is regarded as models of creative and personal integrity. Guided by the typology, deduced by the scientist, the figure of J. S. Bach is classified as socially useful

type with a high level of social interest, and G. F. Handel – to the managerial type, taking into account the self-confidence and ambition of nature. From the point of view of K. G. Jung's psychoanalytic concept, the person's archetype sublimates the plurality of roles in accordance with social requirements. The person is designed to impress on others or hide his true nature. We assume that this archetype is dominant in J. S. Bach and G. F. Handel. Both composers were able to «change masks», adapting to different situations and people surrounding them. The E. Erikson's epigenetic theory corresponds to the biographies of composers. Staying at each stage of development, the article deals with the peculiarities of their passage and psychological gain, obtained as a result of the passing of normative age crises. The personal review of composers personalities belonging to one era, national tradition and age generation, substantially deepens existing views and imaginations on types of life-realization, world-views, behavioral models that are clearly individually reflected in the plane of creative activity.

Key words: *personology, psychological portrait, composer's personality, personality theory, J. S. Bach, G. F. Handel.*

Стаття поступила до редакції 10.10.2017 р.
